

БОРОТЬБА З КОНТРАБАНДОЮ ТА ПОРУШЕННЯМИ МИТНИХ ПРАВИЛ

УДК 343.359.3

*Л. О. Ужва,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державної служби та митної справи
Академія митної служби України*

ПРО МОМЕНТ ЗАКІНЧЕННЯ КОНТРАБАНДИ

Постановка проблеми. Становлення і розвиток економічної системи України супроводжується збільшенням обсягів експортно-імпортних операцій, разом з якими зростає й кількість порушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, й у формі контрабанди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кримінальної відповідальності за контрабанду досліджували такі вітчизняні й іноземні вчені: О.Ф. Бантишев, Л.В. Багрій-Шахматов, О.І. Бойко, Б.В. Волженкін, С.А. Гадойбоев, Є.П. Гайворонський, В.О. Глушков, Д.Д.Давітадзе, О.О.Дудоров, Г.П.Качкіна, В.І.Курляндський, П.С.Матишевський, П.П.Михайленко, А.А.Музика, О.В. Навроцький, О.М. Омельчук, Л.Ю. Родіна, Г.О. Усатий, В.І. Шакур та інші. Компаративістський аналіз кримінально-правової протидії контрабанді здійснено в дослідженнях А.А. Нашер Мутахара, О.В. Процюка, А.В. Савченка, В.В. Сіленка, М.І. Хавронюка.

Визнаючи вагомий внесок вищевказаних вчених, вважаємо, що чимало питань кримінальної відповідальності за контрабанду не знайшли свого задовільного вирішення.

Метою написання статті є: комплексне дослідження моменту закінчення контрабанди.

Результати досліджень. Однією з причин вчинення злочинів та інших правопорушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі - ЗЕД) була і лишається складна нормативно-правова база. Свого часу Д.І. Минюк порахував кількість нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері ЗЕД: 12 законів України, 14 указів Президента України, 63 постанови Кабінету Міністрів України, 73 накази Національного банку України, ДПА України, міністерств і відомств. І ці нормативно-правові акти не позбавлені колізій [1, с. 3]. Для суб'єктів ЗЕД розібратися у цьому розмаїтті нормативних документів достатньо важко.

На недосконалість окремих норм закону, які зумовлюють недоліки застосування чинного законодавства у справах про контрабанду та порушення митних правил, вказав і Пленум Верховного Суду України у постанові «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 03.06.2005 № 8.

Конструкція складу контрабанди вже досліджувалась в юридичній літературі. Зокрема О.М. Омельчук зазначив, що контрабанда за своєю законодавчою конструкцією – формальний склад злочину. Контрабанда вважається закінченою з моменту фактичного переміщення предмета контрабанди через митний кордон України. Якщо пред-

мет контрабанди був виявлений до моменту фактичного перетину митного кордону, то це незакінчений злочин і дії суб'єкта, залежно від фактичних обставин справи, необхідно кваліфікувати як готування до контрабанди чи замах на контрабанду. [2, с. 12, 13]

Такої ж думки стосовно конструкції складу контрабанди дотримуються О.В. Процюк: «Безсумнівно контрабанда – це злочин з формальним складом, його об'єктивна сторона включає тільки діяння. [3, с. 15] Цю позицію розділяє й В.В. Сіленко: «Контрабанда має формальний склад злочину та є закінченою з моменту фактичного переміщення відповідних предметів через митний кордон України». [4, с. 12]

Російський вчений О.М. Васенин вважає, що момент закінчення контрабанди можна визначити виходячи з поняття митного кордону. Це час фактичного переміщення товару через периметр вільного митного складу (або вільної митної зони), або фактичне переміщення через митний пост, наприклад, на автомобільному прикордонному переході; після оформлення митним підрозділом задекларованого товару. Тому науковцю представляється неправильною кваліфікація дій винних у контрабанді товару як закінченої, коли особа затримана на території зони митного контролю, але до закінчення митного оформлення вантажу. В даному випадку, цілком справедливо вважає О.М. Васенин, наявний лише замах на вчинення контрабанди. [5, с. 9]

Російський вчений А.В. Грязнов відносить контрабанду до злочинів з формальним складом, зазначаючи, що контрабанда вважається закінченою з моменту вчинення вказаного в законі діяння. [6, с. 155] Далі автор цитує Н.А. Лопашенко: «При ввезенні товарів чи інших предметів на митну територію і при вивезенні їх з території вільних митних зон та з тимчасових складів та решту митної території моментом закінчення злочину (*контрабанди – авт.*) є фактичний перетин митного кордону. При вивезенні – момент закінчення контрабанди пов'язаний з подачею митної

декларації чи іншим діянням, безпосередньо спрямованим на реалізацію наміру відповідно вивезти чи ввезти предмет злочину». [7, с. 155-156]

Для того, щоб зробити остаточний висновок щодо конструкції складу контрабанди, слід, насамперед, звернутися до законодавчого визначення цього злочину. Для позначення дій, які утворюють об'єктивну сторону контрабанди, законодавець використав термінологічний зворот «переміщення через митний кордон».

Термін «переміщення», на нашу думку, має два значення:

1) це процес, що триває певний проміжок часу, тобто це дії, спрямовані на фізичне переміщення відповідних предметів через митний кордон, які можуть бути поєднані із заповненням і поданням митному органу митної декларації (у випадку вчинення контрабанди з приховуванням від митного контролю), або не поєднані з такими діями (у випадку переміщення товарів поза митним контролем);

2) це результат у виді фізичної присутності предметів контрабанди на іншому боці митного кордону, коли ці предмети вже фактично перетнули митний кордон України в тому чи іншому напрямку.

Тому вважаємо обґрунтованою позицію В.В. Сіленка [4, с. 12] і вважаємо, що контрабанду слід визнавати закінченою з моменту, коли відповідні предмети злочину вже фактично перетнули митний кордон України, тобто з моменту фактичного їх переміщення через митний кордон. Інше тлумачення моменту закінчення цього злочину, на нашу думку, штучно посилює кримінальну відповідальність за нього криміналізуючи його на стадії «процесу» а не «результату», що є неприпустимо.

Висновок О.В. Процюка про те, що контрабанда є кримінально караним діянням «з моменту виконання всіх необхідних дій щодо переміщення певних предметів через митний кордон» [3, с. 15] вважаємо спірним. Видається, що таке формулювання є описанням закінченого замаху на контрабанду. Теоретично така стадія мож-

лива, але лише у тому випадку, якщо контрабандиста затримують безпосередньо на митному кордоні.

За часи незалежності українські суди при розгляді справ про порушення митних правил і контрабанду керувались трьома постановами Пленумів Верховних судів:

- ППВС СРСР «Про судову практику в справах про контрабанду» від 03.02.1978 № 2 (до скасування чинності цієї постанови у 1999 році);

- ППВС України «Про судову практику в справах про контрабанду та порушення митних правил» від 26.02.1999 № 2;

- ППВС України «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 30.05.2008 № 8.

Відповідно до п. 4 постанови від 03.02.1978 № 2 контрабанду слід було вважати закінченим злочином з моменту фактичного незаконного переміщення товарів через *державний кордон СРСР*. Дії особи, яка намагалася вивезти товари чи інші матеріальні цінності контрабандним шляхом за межі СРСР, належало кваліфікувати за ст. 15 і ст. 78 КК РСФСР та відповідним статтям КК інших республік (тобто як замах на контрабанду – авт.).

Більш конкретно момент закінчення контрабанди розтлумачений у постанові від 26.02.1999 № 2. Відповідно до п. 13 цієї постанови для кваліфікації дій за ст. 70 КК не мали значення мотив і мета їх вчинення, а також чи настали від цього шкідливі наслідки. Злочин вважався закінченим з моменту фактичного незаконного переміщення предметів через митний кордон України. Незаконне переміщення на територію України предметів контрабанди, які виявлено під час митного контролю, утворювало закінчений склад злочину.

Згідно з п. 14 цієї ж постанови створення умов для контрабанди (підшукування клієнтів, визначення шляхів переміщення предметів, надання їм іншого вигляду, підроблення документів чи залучення осіб з метою забезпечення безперешкодного переміщення предметів контрабанди, приготування відповідних знарядь і засобів

тощо) потрібно розглядати як готування до цього злочину, а дії, пов'язані зі спробою незаконного переміщення предметів через митний кордон і не доведені до кінця з причин, що не залежали від волі винного, – як замах на його вчинення.

Чинна постанова ПВС України від 30.05.2008 № 8 стисло роз'яснює момент закінчення цього злочину. Відповідно до п. 8 зазначеної постанови при розгляді справ про контрабанду судам слід мати на увазі, що цей злочин вважається закінченим з моменту незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України.

Замах на контрабанду має місце, якщо її предмети виявлено до переміщення через митний кордон України (під час огляду чи переогляду товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистого огляду тощо).

Аналіз наведених положень постанов ПВС України і СРСР дозволяє зазначити, що на відміну від постанови ПВС СРСР, де закінчення контрабанди пов'язується з переміщенням певних предметів через державний кордон СРСР, постанови ПВС України пов'язують з іншим місцем злочину – митним кордоном. Поняття митного кордону в широкому змісті слова не пов'язано безпосередньо й у всіх випадках з діяльністю митних установ, а визначає межі митної території держави, тобто переділ її митної юрисдикції як складової частини юрисдикції або суверенних прав держави загалом. В цьому розумінні митний кордон співпадає з політичним, економічним, валютним і податковим кордоном держави [8, с. 12]. Митний кордон є місцем, де суспільні відносини в конкретних життєвих умовах, передбачених законом, породжують юридичні факти.

Згідно зі ст. 10 Митного кодексу (далі – МК) межі митної території України є митним кордоном України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які

поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України.

Митний кордон України має дві особливості, які відрізняють його від державного кордону. По-перше, його довжина більша, ніж довжина державного кордону України; по-друге, одна його частина проходить по межі території України, тобто співпадає з державним кордоном, інша знаходиться всередині території України і співпадає з межею території спеціальних митних зон.

Усі три постанови солідарні у визначення закінчення контрабанди – з моменту фактичного переміщення предметів злочину через відповідний кордон. При цьому у постанові від 26.02.1999 № 2 окремо оговорюється що для кваліфікації дій за ст. 70 КК (1961р. – прим. авт.) не мають значення чи настали від цього шкідливі наслідки.

У якості **висновку** слід зазначити, що контрабанда є злочином з формальним складом, оскільки об'єктивну сторону цього злочину утворює лише суспільно небезпечне діяння – переміщення певних предметів через митний кордон України. Але момент закінчення злочину слід пов'язувати не з процесом переміщення, а з результатом цієї дії, а саме:

- якщо предмети злочину вивозяться з території України – із закінченням цього процесу у виді фактичного перебування предметів контрабанди по той бік митного кордону за межами митної території України;

- якщо предмети злочину ввозяться на територію України – також із закінченням цього процесу у виді фактичного перебування предметів контрабанди по цей бік митного кордону, тобто на митній території України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Минюк Д.І. Організаційно-правові аспекти протидії правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : спец. 12.00.07 „Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Д.І. Минюк. – Ірпінь, 2007. – 24 с.
2. Омельчук О.М. Контрабанда за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / О. М. Омельчук. – Київ, 2002. – 21 с.
3. Процюк О.В. Кримінальна відповідальність за контрабанду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / О. В. Процюк – Київ, 2006. – 20 с.
4. Сіленко В.В. Кримінальна відповідальність за контрабанду: порівняльне дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / В.В. Сіленко. – Київ, 2009. – 22 с.
5. Васенин О.Н. Взаимодействие следственных и оперативно-розыскных органов при раскрытии и расследовании некоторых видов контрабанды. По материалам Северо-Западного Федерального округа России. : автореф. дис. на соиск. науч. степени кандидата юрид. наук : спец. 12.00.09 / О.Н. Васенин. - Калининград, 2003.
6. Грязнов А.В. Контрабанда (ст. 188 УК РФ): Историко-правовое, социологическое, уголовно-правовое исследование : дис. на стиск. науч. степени кандидата юрид. наук : спец. 12.00.08 „Уголовное право и криминалогия; уголовно-исполнительное право” / А.В. Грязнов. - Москва, 2000. – 223 с.
7. Лопашенко Н.А. Вопросы квалификации преступлений в сфере экономической деятельности: дис. на стиск. науч. степени кандидата юрид. наук : спец. 12.00.08 „Уголовное право и криминалогия; уголовно-исполнительное право” / Н.А. Лопашенко. – Москва, 2000. – 223 с.

8. Калаянова Л.В. Экспертиза при производстве дел о нарушении таможенных правил и контрабанде: автореф. дис. на соиск. науч. степени кандидата юрид. наук : спец. 12.00.07: „Теория управления; административное право и процесс; финансовое право” / Л.В. Калаянова. – Одесса, 2001.

Ужва Л.О. Про момент закінчення контрабанди

Анотація. У статті розглянуто проблемні питання щодо моменту закінчення контрабанди та стадій її вчинення. Сформульовано теоретичні висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення практики застосування національного закону про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: контрабанда, митний кордон, замах на контрабанду, готування до злочину.

Ужва Л.О. О моменте окончания контрабанды

Аннотация. В статье рассмотрены проблемные вопросы о моменте окончания контрабанды, и стадиях ее совершения. Сформулированы теоретические выводы и предложения, направленные на усовершенствование практики применения национального закона об уголовной ответственности.

Ключевые слова: контрабанда, таможенная граница, покушение на контрабанду, приготовление к преступлению.

Uzhva L. Of the moment of completion of smuggling commodity

Summary. In the article there are considered problems of the moment of completion of smuggling of goods, stages of its accomplishment. There are formulated theoretical conclusions and suggestions related to the improvement of practice of application of national law on criminal responsibility.

Keywords: smuggling, customs border attempted smuggling, preparation for smuggling.

Стаття надійшла 10.10.2013 р.

